

G

Geandewei

KERKBLAD

Jaargang 26 - nummer 9
vrijdag 3 mei 2019
editie Leeuwarden e.o.

Foto: Laura Weemering

Protestantse
Kerk

Open Joodse Huizen

De Emmaüsgangers

Sneinskuier

Geloofsgetuige
Catharina van Siena

Column Majelle Hoek

Ontvangen

Misschien herken je het. Krijg je een compliment omdat een kledingstuk je zo goed staat, zeg je naast 'dankjewel' toch nog even dat je die jurk, of dat pak, al heel lang hebt en eigenlijk nooit draagt. Of dat je normaal echt niet zo goed bent in presenteren. Dat dit een toevalstreffer was. Puur geluk.

Ontvangen: Ik vind het lastig. Of het nou om complimenten gaat, iemand die een etentje voor mij betaalt, liefde, of mijn relatie met God. Ontvangen is nog niet zo makkelijk als het lijkt. Geven daarentegen gaat mij soepeler af. Geven geeft controle, meer grip op de situatie. Je kunt enige afstand creëren wanneer je geeft. Van kinds af leren we dat geven goed is. Het is een hoog verheven waarde, ook in de christelijke cultuur. Geven is natuurlijk ook goed. Vooral blijven doen allemaal.

Om dat geven te ontvangen, met een open hart, dát maakt kwetsbaar. Maar het scheidt ook meer verbondenheid. Want hoe fijn is het eigenlijk voor de gever wanneer je zijn of haar compliment echt met open armen laat binnenkomen - in plaats van het eerst kleiner te maken? Jezelf kleiner te maken? En hoe prettig is het voor jou als ontvanger om jezelf in de warmte te wettelen die jou toekomt? Gewoon, omdat jij jij bent?

Wat zonde dat we ons hier zo vaak van onthouden. Dat ik mij hier zo vaak van onthoud. Geven zegt: jij bent het waard om dit te krijgen. Met ontvangen bevestig je jezelf dat jij genoeg waard bent om te ontvangen. Dat je mooi bent in die jurk, die knuffel verdient, dat etentje kan gebruiken en God je zijn liefde wil geven. Omdat jij goed bent zoals je bent.

Sinds een tijdje loop ik stage bij mensen met dementie. Mensen die genoodzaakt zijn veel te ontvangen, omdat ze kwetsbaar zijn door hun ziekte. Onlangs pakte een bewoner mijn handen vast. Ik bedankte haar nadien dat ze mijn koude handen wat warmer had gemaakt. „Moet je het wel ontvangen”, zei ze wijs na mijn bedankje. Daar sloeg zij de spijker op z'n kop. Op die bank gaf zij mij in al haar kwetsbaarheid een levensles: om open te staan om te ontvangen. Omdat ik goed ben zoals ik ben. Net als jullie trouwens. Laat je handen verwarmen. Je bent het waard.

Meditatie Samen onderweg

'Diezelfde dag gingen twee van de leerlingen op weg naar een dorp dat Emmaüs heet.'

Lukas 24: 13

door ds. Evert Pieter van der Veen

Ze zijn sámen, ze hebben elkaar in elk geval en ze zijn in gesprek over de recente gebeurtenis die toen nog geen naam had maar die wij nu - al eeuwen lang - mogen kennen als Pasen.

Ook al komen ze er met z'n tweeën niet uit, ze kunnen het wel samen delen en het er over hebben. Dat is toch heel anders dan wanneer je alleengaand bent en je bepaalde gedachten maar niet van je kunt afzetten.

Toch zijn deze twee mannen niet blij want ze krijgen er geen grip op: het is té bijzonder. Pasen kan immers nergens mee worden vergeleken, is zo'n uniek moment in onze geschiedenis.

Verlegen

Dit vreemde feit verwacht hen en drukt hen innerlijk terneer. 'Wat moeten wij hierover zeggen?' schrijft Paulus en vaak is dat ook zo. We zijn er verlegen mee, we gaan wel verder, pakken de draad weer op maar innerlijk ontbreekt er iets. De emotionele verbinding is er niet en al ons denken en discussiëren brengt ons eigenlijk niet echt verder.

We zijn misschien wel samen onderweg maar voelen ons ergens toch ook alleen: wie voelt je aan? Totdat er iets gebeurt. Misschien zou je beter kunnen zeggen dat er iemand gebeurt. Even onopvallend als toen komt Hij er zomaar bij, als een geschenk uit de hemel. Zo menselijk dat het ons niet opvalt Wie hier met ons oploopt.

De uitwerking wordt echter wel geleidelijk aan voelbaar: er ontstaat een mooi gesprek dat er toe doet waarin dingen duidelijk worden. Puzzelstukjes vallen op hun plaats en we krijgen toegang tot het geheim van God onder ons.

Gouden momenten

Ja, dat is waar, zo'n directe en overtuigende ontmoeting als toen zit er nu niet in..... En tóch zijn er van die gouden momenten die je zomaar overkomen en waarin je iets vergelijkbaars beleeft.

Een onverwachte ontmoeting onderweg met je boodschappentas in de hand. Een appje met een paar goede woorden die je een glimlach ontlokken. Een lied op de radio dat je ontroert. Een zelfgemaakte kaart met enkele goedgekozen woorden.

Zijn het niet die kleine zegeningen waarin God even dichtbij komt en waarin het licht van Pasen op onze weg schijnt? Wie het zó ziet - kán en wíl zien - ontdekt tot z'n verrassing dat er veel méér gebeurt dan wij denken. Het mag soms bijna geen naam hebben maar het is er wel, als hemelse zegen die je hart aanraakt, als een glimlach van God, een hand van de Levende.

Dankbaar geloof

Mogen we Hem zien en ontvangen in dankbaar geloof, misschien wel stil van verwondering dat God er tóch is, tégen al onze verwachtingen in. Na Pasen hebben we bij het lege graf niets meer te zoeken want Jezus komt ons tegemoet als een Teken van God.

*Laat dan mijn hart U toebehoren,
en laat mij door de wereld gaan
met open ogen, open oren
om al uw tekens te verstaan.
Dan is het aardse leven goed,
omdat de hemel mij begroet.*

Lied 978: 4

ds. Evert Pieter van der Veen is emeritus-predikant en vaste medewerker van Geandeweï

Leesooster

Week 19, 5 t/m 11 mei

zondag	Hooglied 2:8-15
maandag	Hooglied 2:16-3:5
dinsdag	Hooglied 3:6-11
woensdag	Hooglied 4:1-11
donderdag	Hooglied 4:12-5:1
vrijdag	Hooglied 5:2-8
zaterdag	Hooglied 5:9-6:3

Week 18, 28 april t/m 4 mei

zondag	Psalm 148
maandag	Hooglied 6:4-12
dinsdag	Hooglied 7:1-6
woensdag	Hooglied 7:7-8:4
donderdag	Hooglied 8:5-14
vrijdag	Psalm 64
zaterdag	Jakobus 1:1-18

Open Joodse Huizen

Het verleden komt niet en opnieuw tot leven

Dichtgetimmerd en kapotgeslagen. Vernietigd en vermoord. Gesloopt en bespot. Vernederd en vergast. Tientallen jaren later blijkt de vijand toch niet gewonnen te hebben. In 22 Nederlandse steden gaan huizen open. Nazaten spreken. Het verleden komt nieuw en ook opnieuw tot leven. Evangelie van hoop voor alle mensen.

door ds. Herman F. de Vries

Geschiedenis en traditie

Open Joodse Huizen bestaat nog maar sedert 2012. Het Joods Historisch Museum organiseerde toen voor het eerst OJH in Amsterdam. Daarna volgden andere steden. Iedereen is vrij om in de eigen woonplaats OJH te organiseren. Via de website van OJH is daarvoor voldoende informatie te vinden. OJH past in de joodse traditie van herdenken, waarbij nadruk gelegd wordt op de plaats (het huis) en ook op de ontmoeting. Niet meer herdenken

is niet meer noemen en is niet meer bestaan. Onze religies verzetten zich hiertegen. Slachtoffers worden genoemd en misstanden benoemd. Zo ontstaat orde en duidelijkheid voor nieuwe generaties. Het goede wordt benadrukt en overwint tenslotte, door de kracht van het Heilige, het Eeuwige, de goede Geest.

Vorm

Kleinschalig, persoonlijk en particulier wordt herdacht, in het huis dat herinnert aan vroe-

gere joodse bewoners. Herinneringen worden opgehaald, het mooie en dierbare, en ook het wrede. Getuigen of nazaten komen aan het woord, vertellen en laten zo mogelijk foto's of beelden zien. Iedereen is welkom om te luisteren, maar ook mee te praten en om zo ook echt samen te herdenken.

In vijftien tot twintig minuten wordt verteld, waarna bezoekers van het huis ook zo'n vijftien tot twintig minuten ontvangen om te reageren. Zo ontstaat een unieke vorm van herdenken. Samen gedenken in het heden in een levende ontmoeting met mensen met verschillende achtergronden.

Na 45 minuten wordt afgerond, zodat de bezoekers tijd hebben om een volgende locatie te bezoeken. De stad leeft en beweegt. Alleen al in de stad Groningen waren in 2018 ca. 850 mensen onderweg van huis naar huis.

4 mei 2019

De komende week is een week van gedenken. De Dam in Amsterdam. De Waalsdorpervlakte. Oorlogsherdenkingsplaatsen. Erebegraafplaatsen. Plaatselijke initiatieven, bij graven, monumenten, in kerken. Stille tochten. Kranzen, toespraken. Het 'nooit weer' klinkt alom en voortdurend.

Open Joodse Huizen is een nog vrij nieuw en mooi initiatief om dichtbij het verleden te komen en interactief deel te nemen aan het herdenken. Ook Huizen van Verzet bestaat en is een initiatief, dat op OJH lijkt, en dan betrekking heeft op huizen van verzetsmensen. Gelukkig is er in ons land de vrijheid en het verlangen om nog te gedenken. Juist in deze tijd van nieuw antisemitisme, vreemdelingenhaat en uitsluiting van groepen mensen, is het zo nodig dat honderden en duizenden in dorpen en steden toch blijven opstaan en zich blijven verzetten.

Is dat ook niet de opdracht van het Evangelie en wat de navolging van de Opgestane inhoudt? Er liggen in deze dagen unieke kansen om het Evangelie handen en voeten te geven. Lichamen werden verbrijzeld en verbrand, maar anderen staan op en blijven getuigen, tot op die dag dat eindelijk volbracht zal zijn waar de wereld al eeuwenlang op wacht.

Informatie

Via de website van OJH wordt u de weg gewezen: www.openjoodsehuizen.nl Een heel goed en belangrijk initiatief om persoonlijk te ondernemen, maar ook als gezin met opgroeiende kinderen, of als gespreksgroep, en aanschouwelijk te maken waar elk jaar opnieuw over gesproken wordt en – vanwege de huidige realiteit – helaas ook dringend over gesproken moet worden.

Aandachtige bezoekers van een Open Joods Huis tijdens de editie van 2018. Foto: Laura Weemering

Diversen

Byldspraak - Willem Wilstra Psalm 73:5

Provocale brengt op 5 mei 'Annelies' van James Whitbourn

Vocaal ensemble Provocale o.l.v. Anne E. de Bruijn brengt op zondag 5 mei om 15.30 uur in de Grote of Sint Martinuskerk van Dokkum het aangrijpende koorwerk *Annelies* (de volledige voornaam van Anne Frank, red.) van James Whitbourn. Deze componist zette veertien episodes uit Annes leven op muziek. Sopraan Renate Jacobs zingt citaten uit haar dagboek. Kaartjes kosten 10 euro, reserveren via www.promovocaal.nl

Kleurrijke wandeling op Bevrijdingsdag in Leeuwarden

Op zondag 5 mei houdt het Platform Levensbeschouwing in Kleurrijk Fryslân samen met diverse gebedshuizen in Leeuwarden een Kleurrijke Wandeling met als titel: 'Beleef de Kleur van de Vrijheid'. Een bijzondere wandeling met een verscheidenheid aan culturen, levensbeschouwingen en gebedshuizen, die inzicht wil geven in de verschillende religieuze en levensbeschouwelijke stromingen, met rondleidingen en boeiende verhalen van sprekers op de diverse locaties. Start om 14.00 op het plein voor de Bonifatiuskerk, gelieve een kwartier vantevoren aanwezig te zijn. Eindtijd uiterlijk 17.30 u. Kosten: 5 euro.

Kees Goedhart spreekt bij Way of Life over 'De Bijbel en stress'

Way of Life, de jongerenafdeling van de Nederlandse Patiëntenvereniging, houdt op zaterdag 11 mei een informatieavond in d'Ald Skoalle, Tsjerkestrjitte 2 in Driesum. Spreker is Kees Goedhart met een lezing over 'De Bijbel en stress.' Goedhart is een bijbelleraar die bekend werd als directeur van stichting Zending en Gemeente en als voorzitter van stichting Opwekking. Hij spreekt jaarlijks op de Pinksterconferentie van Opwekking en is daarnaast een veelgevraagd spreker in het land. De avond in Driesum begint om 19.45 met koffie of thee, om 20.00 u. begint de presentatie. Toegang is gratis, er is een collecte.

'Ferbinging op freed' tussen Pasen en midzomernacht

Nijkleaster sluit elke vrijdagavond tussen Pasen en midzomernacht de week af met een viering van samen zingen en stil zijn. De viering in de kerk aan de Sluytermanwei 4 in Jorwert begint om 20.00 uur. Wie wil, mag wat eerder komen (19.40 u) om te oefenen met (meerstemmig) zingen. En na de viering, om ongeveer 20.30 u, is iedereen van harte uitgenodigd om mee te gaan naar café Het Wapen van Baarderadeel om elkaar te ontmoeten. Aanmelden voor deelname is niet nodig.

Omdôch waskje ik myn hannen skjin,
bewarje rein myn hert en sin:
hja hâlde oan my te kastijen,
och, elke moarn bringt lêst en lijen.

Mar naam 'k har lastertaal foar kar,
net oars as wie ik ien fan har,
hie ik dan mei myn wurden net
jo eigen bern en folk ferret?

Douwe A. Tamminga

Theehuis Noorderbegraafplaats Al 10 jaar 'Leafde sûnder ein'

Op 17 mei bestaat het Theehuis op de Noorderbegraafplaats in Leeuwarden tien jaar. Het is in dat decennium een begrip geworden voor bezoekers, die zich er kunnen warmen aan de gastvrijheid van de vrijwilligers.

Het Theehuis had sinds mei 2009 een tijdelijk onderkomen in de Aula, met beperkte openingstijden, en opende op 16 juli 2011 haar huidige deuren in het voormalige lijkenhuisje bij de ingang. Het bestuur van de Stichting Theehuis Leeuwarden heeft als missie het aanbieden van een warme sfeervolle plek, waar begraafplaatsbezoekers kunnen praten met lotgenoten, schuilen voor de regen, zich in de winter kunnen warmen, koffie, thee, chocolademelk of fris kunnen bestellen. Even bijkomen van de reis naar de begraafplaats of van de wandeling naar het graf en van de daarmee gepaard gaande emoties. Ook bieden

de gastvrouwen en -heren desgewenst een luisterend oor en is er lectuur over rouw, verlies en verdriet te vinden. Vanaf woensdagmiddag 15 mei tot en met zondag 19 mei a.s. is er extra aandacht voor de gasten en voor de oud-vrijwilligers.

Louter vrijwilligers

Het Theehuis draait louter op de inzet van vrijwilligers en is voor het voortbestaan volledig afhankelijk van fondsen, subsidies, donaties, inkomsten uit de verkoop van de consumpties en giften. Van dat geld worden ook extra activiteiten georganiseerd, zoals Allerzielen en Wereldlichtjesdag. Het Theehuis heeft een ANBI-status.

Openingstijden : woensdagmiddag, donderdagmiddag, vrijdagmiddag, zaterdagmiddag 13.30 uur - 16.30 uur en zondag 11.00 uur tot 16.30 uur.

*Het Theehuis zoekt nog extra vrijwilligers voor de functie van gastvrouw / gastheer. Heeft u daarvoor interesse? Informatie over deze functie bij
Els van Erp: (058) 257 47 37 en/of via
www.theehuisleeuwarden.nl*

Dorpskerkenbeweging Sneinskuier

Op mijn tournee langs dorpskerken in het noorden van Nederland ontmoet ik allerlei mensen en hoor ik veel verhalen. Enige tijd geleden bezocht ik de Protestantse gemeente Britsum, Koarnjum, Jelsum. Zij vertelden over de Sneinskuier. Een verhaal dat ik graag met u wil delen. Wie weet brengt het u op nieuwe ideeën voor uw eigen kerken en dorpen.

door Jolanda Tuma

De Protestantse Gemeente Britsum, Koarnjum, Jelsum organiseerde in de veertigdagen-tijd 2018 een 'Sneinskuier', een zondagswandeling langs de kerken in de drie dorpen. Het idee was geënt op een eeuwenoud Fries gebruik om op zondagmiddag een wandeling te maken door het dorp of de omgeving en zo te genieten van de zondagsrust.

Dit keer werd de Sneinskuier nog aantrekkelijker omdat de kerken in de dorpen open waren, maar ook twee bijzondere panden in een van de dorpen. Er was van alles te zien en te beleven. Bovendien werd met deze sneinskuier geld opgehaald voor het goede doel: Kinderen in de knel in Colombia. Voor dit goede doel hadden de Protestantse gemeente en de school de Swirrel hun krachten gebundeld.

Duik in het verleden

In de kerk van Britsum kon, onder leiding van twee kenners, een duik worden genomen in het verleden van Britsum. Een verrassend avontuur. Dit verleden werd helemaal voelbaar doordat een kapperszaak kon worden bezichtigd. De deur van deze kapperszaak werd jaren geleden gesloten, op het moment dat de kapper overleed, en niets is daar sindsdien veranderd. Tijdens de Sneinskuier werd de deur opnieuw geopend, en kon men letterlijk een kijkje nemen in het verleden. In het zogenoemde diaconiehuisje kon men zien hoe krap de ruimte was waar een gezin vroeger woonde.

Vanuit Britsum kon men wandelen of fietsen naar het volgende dorp. In de kerk van Koarnjum was een tentoonstelling te bezichtigen van miniatuurkerkgebouwen gemaakt van lu-

ciferhoutjes, die beschikbaar was gesteld door de Stichting Alde Fryske Tsjerken. Maar ook waren bijzondere verzamelingen van twee dorpsgenoten tentoongesteld: een collectie parfumflesjes en een verzameling stenen.

Vervolgens werd de kerk van Jelsum aange-
daan. Daar lagen knutsels die de kinderen van de basisschool hadden gemaakt voor het goede doel: Kinderen in de knel.

In alle kerken was koffie en thee en waren gastheren en -dames aanwezig om de bezoekers een warm welkom te bieden. Een deelnamekaartje en routebeschrijving kon voor twee euro worden gekocht in de kerk van Britsum. De opbrengst van de dag kwam geheel ten goede aan Kinderen in de knel in Colombia. Hoewel het weer niet meezat hebben veel mensen deelgenomen aan de sneinskuier en op die manier genoten van een oude traditie, dit keer met een gouden randje.

Verbindingen

De sneinskuier is een mooi voorbeeld van hoe allerlei verbindingen kunnen ontstaan in de dorpen. De kerkgebouwen kunnen zonder drempelvrees worden binnengelopen, mensen krijgen de gelegenheid om iets van hun hobby of passie te laten zien, de kinderen krijgen ruimte om hun creativiteit te exposeren en tegelijkertijd wordt gewerkt aan een goed doel aan de andere kant van de wereld. Krachten bundelen maakt dat 1+1 veel meer is dan 2.

Jolanda Tuma, Dorpskerkambassadeur
Noord-Nederland
j.tuma@pkn.nl (06) 189 739 30

Deelnemers aan de Sneinskuier bekijken de oude kapperszaak in Britsum. Foto: Eline Gerritsma

Geloofsgetuige

Catharina van Siena

'Mijn natuur is vuur'

* 25 maart 1347, Siena
† 29 april 1380, Rome

'U moet in de tuin van de kerk, waarvan u de herder bent, de stinkende bloemen uittrekken. Wees geen angstige zuigeling!'

Catharina van Siena neemt geen blad voor de mond. Paus Gregorius XI moet weer terug naar Rome en niet als een marionet van de Franse koning in Avignon blijven hangen.

Het is een woelige tijd. De pest heeft de bevolking van Europa met een derde uitgedund. Het is overal oorlog. De Ottomanen rukken op. De weelde van de hoge geestelijkheid staat in sterk contrast met de armoede van ontvolkte gebieden en de slechte opleiding van veel priesters.

Heftig zijn ook de ervaringen van een reeks mystici, waaronder Catharina van Siena. Ze is het vijftiengste kind van wolwever Benincasa die politiek betrokken is bij de 'populani' in de stad. Lezen of schrijven leert ze niet. Maar al heel jong legt ze een sterke religieuze interesse aan de dag. Ze wil niet trouwen en knipt als zestienjarige haar lange haar af, bindt een hoofddoek om en betreft in de werkplaats van haar vader een kluis. Moeder smaakt 'Tegenwoordig zijn er toch geen heiligen meer?'

Na drie jaar streng regime over zichzelf wordt ze toegelaten tot de Derde Orde van de Dominicanessen. Haar schoonheid raakt door de pokken aangetast. Ze trekt rond met haar 'famiglia' van aanhangers uit allerlei kringen waarmee ze zich ook toelegt op werken van barmhartigheid. En ze bemoeit zich stevig met de talloze conflicten van de Italiaanse steden en de vorsten en geestelijken van Europa. Armen, zieken en zondaars bejegenet ze liefdevol, machthebbers geselt ze. Er zijn 381 brieven bewaard gebleven, gedictieerd, net als haar boek *Dialogo van de goddelijke voorzienigheid* uit 1378.

Dat boek is een beeldend pleidooi voor geestelijk leven. God maakte van zijn Zoon een brug naar Hem toe, met de deugden die Hij in ons bewerkt als stenen van de brug. Op de brug staat een gasthuis met voedsel voor de reizigers. Onder de brug stroomt de rivier die naar het verderf leidt. Behalve gebed is ook gehoorzaamheid een belangrijke sleutel waarmee de hemel wordt geopend. De ziel moet die met een koord aan haar riem vastbinden. Ze weet dat zonden én deugden tot je komen via de naaste. Wat voor naaste ben je dan zelf? Ze doorspekt haar betoog met haar visioenen over tal van onderwerpen.

Ze is heilig verklaard en tot kerklerares en patrones van Europa verheven. Een zielloos Europa kan zulke vurigheid wel gebruiken.

Harmen Jansen

De kerken en de oorlog in Indonesië, 1945-1950

Voor de geest en het moreel van de troepen

In 2014 verscheen het boek *Op klompen troch de dessa* van de hand van Hylke Speerstra, de bekendste nog levende Friese schrijver die in het Fries publiceert. Hij is, naast Geert Mak, de chroniqueur van Fryslân. Later kwam een Nederlandse vertaling van het boek uit. Daarvan zijn inmiddels elf herdrukken op de markt gebracht. Men kan dus wel stellen dat *Op klompen troch de dessa* een bestseller is geworden, zoals dat trouwens van alle boeken van Speerstra gezegd kan worden.

door dr. Jan Dirk Wassenaar

In dit artikel wil ik aandacht vragen voor een ander boek, dat onlangs uitgekomen is: *Voor de geest en het moreel van de troepen. De kerken en de oorlog in Indonesië*. Maar eerst memoreer ik de inhoud van *Op klompen troch de dessa*. Daarin doen Indiëgangers, op hoge leeftijd, hun verhaal over een bloedrode, inktzwarte periode in de geschiedenis van ons land. Kort na de Tweede Wereldoorlog werden ze voor koningin en vaderland naar Indië gestuurd om daar deel te nemen aan een koloniale oorlog. Het werden jaren van strijd op leven en dood. Een van hen: 'We werden de wereld van guerrilla en executies in gesleept.'

Lang hebben Indiëgangers gezweven, maar in het boek van rasverteller Speerstra komen ze met de harde waarheid van wat overzee aangericht is en van wat daar doorstaan is. Ik noem alleen 'de razzia van Rawagede', iedereen bekend. Op 9 december 1947 werden bijna alle mannen van het dorp door Nederlandse soldaten vermoord. Indonesië en enkele officiële instanties houden het op 431 slachtoffers.

Op klompen troch de dessa / *Op klompen door de dessa* is een indrukwekkend, aangrijpend boek

over de strijd op leven en dood in het Indië van de tweede helft van de jaren '50. Ook over liefde en lusten, over gevechten en worsteling van toen en over vragen en klachten, over angsten en trauma's van nu. Niet alleen van jongemannen die in Indië geweest zijn, ook van mensen die destijds dienst geweigerd hebben. Sommigen hebben maandenlang ondergedoken gezeten. Speerstra heeft de gesprekken met een goed luisterend oor gevoerd en de verhalen met een vaardige pen opgeschreven. Ik voeg er aan toe: hoe 'spannend' zijn boek ook is, het is bij de auteur nooit een kwestie van exhibitionisme of sensatiezucht.

Kerken

Nu dat onlangs verschenen boek *Voor de geest en het moreel van de troepen*. De oorlog die Nederland na 1945 in Indië voerde, raakte de Nederlandse kerken direct. De Nederlandse en natuurlijk ook de Indische kerken bevonden zich met hun geestelijken en gelovigen in het oorlogsgebied. Bovendien zonden de kerken aalmoezeniers en legerpredikanten met de troepen mee.

Wat hield het werk van de kerken in de oorlogsjaren in? Hoe keken de geestelijken ter plaatse en de kerken in Nederland aan tegen de strijd? Wat betekende de oorlog voor de Indische christenen? Welnu: daar gaat het genoemde boek, waaraan dertien auteurs meegewerkt hebben, over.

Hier moet vermeld worden dat de kolonisatie en de vaak buitengewoon gewelddadige 'pacificatie' van de Indische archipel vaak gerechtvaardigd is met een beroep op de superioriteit van de christelijke beschaving. Een van de leidlieden van het orthodox-protestantse volksdeel, Hendrik Colijn, had die overtuiging niet alleen in de vooroorlogse jaren hartstochtelijk verkondigd, in een eerdere levensfase had hij zelf in het Indisch Leger (KNIL) zonder veel scrupules verantwoordelijkheid gedragen voor acties die wij vandaag als oorlogsmisdaden kwalificeren. De steun aan de eigen zuil maakte het de politieke partijen na de oorlog erg moeilijk om het eigen handelen kritisch tegen het licht te houden.

Ik ontleen dit alles aan de algemene, historigrafisch opgezette inleiding van prof.dr. Gert Oostindie, directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde en hoogleraar Koloniale en postkoloniale Geschiedenis aan de Universiteit Leiden.

Ik noem in dit verband dat Freek de Jonge mij eens verteld heeft dat zijn vader, predikant in Workum, wel brieven naar gemeenteleden in Indië gestuurd heeft, waarin hij de vraag stelde of ze dat wel in overeenstemming konden brengen met hun geweten. Freek: 'Dat werd hem enorm kwalijk genomen vanuit de kerk.' (Ds. de Jonge was een Doorbraak-dominie. In de kring van de protestanten in de PvdA stond men inzake het beëindigen van de koloniale verhouding met Indonesië lijnrecht tegenover de confessionele partijen. De meerderheid van het Workumer kerkvolk behoorde tot die partijen.)

Morele vragen

De andere bijdragen in de bundel, waaronder een van prof.dr. Herman Noordegraaf over de protestanten in de PvdA, stellen allerlei aspecten van het omvattende thema 'de kerken en de oorlog in Indonesië, 1940-1945' op indringende wijze aan de orde. Stuk voor stuk zijn het artikelen van hoog wetenschappelijk niveau, maar ze zijn ook voor de geïnteresseerde 'leek' goed te lezen. En: ze raken aan belangrijke morele vragen. Het is niet verkeerd om zo de betrekkelijk recente periode uit de geschiedenis van ons land onder begeleiding van deskundige auteurs onder ogen te zien.

Marleen van den Berg en George Harinck (red.),
Voor de geest en het moreel van de troepen. De kerken en de oorlog in Indonesië, 1945-1950.
Uitgeverij Verloren, Hilversum; 237 p, 25 euro

1946: Legerpredikant van het KNIL majoor ds. D. Sybesma spreekt bij de herbegrafenis van in de oorlog geëxecuteerde militairen van Marine en KNIL op het ereveld Antjol. Foto: Nationaal Archief

Gerben Ypma

Zijn leven ingezet voor zijn vrienden

'Niemand heeft grotere liefde, dan dat hij zijn leven inzet voor zijn vrienden.' Deze woorden uit Johannes 15:13 (vertaling NBG 1951) staan op het graf van mijn oom Gerben Ijpma, bij leven verzetsman van de Landelijke Ondergrondse, die op 16 augustus 1944 door de Sicherheitsdienst werd doodgeschoten. Het zijn woorden van Jezus, die ze zelf als geen ander in praktijk bracht. door Maurice C.J. Wielenga

Op 28 april is in de Vrijheidswijk van Leeuwarden de straatnaam Gerben Ijpmaweg onthuld. Eerder werd in Koudum al een straat naar hem vernoemd. Wie was hij? Wat dreef hem om zijn gevaarlijke verzetswerk te doen en welke nagedachtenis kunnen wij daaraan hebben?

Middelburg

Gerben werd geboren op 30 december 1920 in Huizum. Hij was boekhouder en verzekeringsagent. In zijn vrije tijd hielp hij mijn grootvader Jan Ijpma in de fietsenzaak aan de Westersingel in Leeuwarden. Tegen Pinksteren 1940, Gerben was negentien jaar, moest hij voor zijn nummer onder de wapenen. Hij kreeg als standplaats Middelburg. Terwijl de jonge rekruten nog moesten wennen aan dienstkleding en wapens vond de Duitse inval plaats. De pelotonscommandant nam zonder iets te zeggen de wijk naar Engeland. Zijn ondergeschikten – die nog helemaal niet waren opgeleid – liepen doelloos door het centrum en werden daar opgemerkt door de bankier Carel Hondius van de Vlasmarkt. Hij verborg het groepje jongelui op zijn zolder tot de Duitsers niet langer naar Nederlandse soldaten zochten. Gerben kon na enige tijd terugkeren naar Leeuwarden en zijn vak weer oppakken.

Goedgelovig

Behalve een vroom christen die een deugdzzaam leven leidde, was oom Gerben ook goedgelovig. Dat bleek bijvoorbeeld na zijn verlovings met een zekere Froukje Otten. Hun warme wederzijdse vriendschap ging zo ver dat Gerben zijn oorlogsboekje aan haar toevertrouwde, met allerlei adresgegevens. Dat was een grote misser, want de verloving raakte uit en Froukje raakte bevriend met een landverrader. Waarschijnlijk had Gerben er verstandig aan gedaan zich voortaan maar gedeisd te houden, maar daar was hij de man niet voor. Omdat zijn naam bekend was geworden bij de Sicherheitsdienst (SD), dook oom Gerben onder op een boerenhoeve in Nieuwlande in Drenthe, ver weg van de bewoonde wereld. In een brief schreef hij: *'Ik ga hier geestelijk dood, want er zit niets bij deze mensen! Hier kan ik niet aarden en het zware boerenwerk valt niet mee voor iemand met kantoorhanden.'*

Verzetsman bij de LO

Omdat hij toe was een nieuwe uitdaging, zocht Gerben contact met het verzet. De Landelijke Ondergrondse stuurde hem naar Koudum. Daar werd hij al snel rayonhoofd. Hij was zeer gezien bij zijn medewerkers. In groepen van drie of vier pleegden de verzetsmensen overvallen op distributiekantoren om bonkaarten te bemachtigen. Gerben was gewoon vlak voor hun acties in gebed voor te gaan. Zo was hij.

Gerben Ijpma verstopt bonkaarten, afkomstig van een overval op een distributiekantoor. Foto: Fries Fotoarchief

Op 12 augustus 1944 kwam oom Gerben nog even bij mijn ouders langs in de Nieuwe Oosterstraat in Leeuwarden. Hij vroeg mij toen of ik een asbakje voor hem had. Hij had een nieuwe foto van zichzelf laten maken, voor het geval hem iets zou overkomen. Een vooruitziende blik.

Huize Liana

De maandag daarop werd Gerben aangehouden in Koudum, door leden van de SD. Zij waren op zijn spoor gezet naar aanleiding van de arrestatie van koerierster Cornelia van den Berg – van der Vlies in Utrecht. Deze vrouw, haar schuilnaam was Annie Westland, had een pasje bij zich in verband met de tweede distributiekraak op de zuivelfabriek in Warkum, waar 62.000 bonkaarten uit de kluis ontvreemd waren. Op dit kaartje stond dat op twee plaatsen in Koudum kon worden gevraagd waar wijkverpleegster Scheringa woonde. Zij had de bonkaarten in bewaring tot ze verdeeld konden worden.

In de val gelopen

Op 14 augustus trokken vier SD-ers naar Koudum. Vlak voordat zij het dorp inreden deden ze overalls aan en zetten boerenpetten op. Deze vermomming leek bedrieglijk echt. Ze wilden net weer weggrijden toen ze Gerben Ijpma tegenkwamen, die net uit Molkwerum kwam. Ze vertelden hem lid te zijn van de ploeg die de bonkaarten voor het Centrale Distributiekantoor in Utrecht kwam ophalen. Ondanks eerdere waarschuwingen vertrouwde Gerben Ijpma deze mannen en leidde hen naar de bonnen. Hij werd daarop gearresteerd en overgebracht naar het SD-hoofdkwartier, het beruchte Scholtenhuis in Groningen. Daar werd hij nadrukkelijk onder-

vraagd en dat is niet zachtzinnig gegaan.

Op 16 augustus werd Gerben in de morgenuren teruggebracht naar zijn onderduikadres bij de familie Kuiper. Enkele SD-ers, onder wie de beruchte broers Piet en Klaas Carel Faber, forceerden de voordeur, dwongen hem zijn onderduikkamer aan te wijzen en schoten hem daar dood.

Hoogstwaarschijnlijk kwamen de dodelijke schoten uit het FN9mm-wapen van Klaas Carel Faber. Hij zou in 1952 met zes medegevangenen ontsnappen uit de Koepelgevangenis van Breda, naar Duitsland vluchten en daar – met de Duitse nationaliteit – een onbekommerd bestaan leiden in Ingolstadt. Pogingen tot op regeringsniveau om hem uitgeleverd te krijgen faalden: Faber overleed in vrijheid in mei 2012, 89 jaar oud. Hij had tientallen moorden op zijn geweten.

Stand gehouden

Het onderwerp van dit artikel krijgt nog meer glans wanneer we weten dat Ijpma tijdens zijn verhoren in het Scholtenhuis stevast heeft gezwegen en de namen van zijn kameraden niet heeft verraden, ook niet onder de wreedste knuppelslagen. Dat was echte vriendschap van het hoogste gehalte. Gerben Ijpma hield van zijn vrienden en heeft moedig standgehouden. Zijn houding dwingt daarom respect af en mag als voorbeeld dienen.

Vlak voor zijn overlijden vertelde hij nog aan mijn grootmoeder: 't Zal wel niet zo lang meer duren moe, dan zijn wij bevrijd. Maar weet u wat ik graag daarna het liefste wil worden? Wel, ik wil zendeling worden, het evangelie verkondigen aan zovelen die nog nooit van Jezus gehoord hebben. Financieel heb ik het al op orde.' En nadat hij dit zei, schoof hij op het orgelbankje en speelde al zingend: *'Blijf bij mij Heer, wanneer het duister daalt.'*

VOLGENDE KEER in G eandewei

Jongeren en de preek

